

A „Székfoglaló”-nak ajánlom

„Zalai Szalay László Dr.

A puszta balladája

Több mint nyolcvan esztendeje, hogy az annyiszor és oly szépen megénekelte nagy magyar pusztát fölöstötták...

Ezernyolcszázhatvan Katalin napján történt utolsón a baromszakajtás, vagyis a városok szélére hajtott gulyák-méneseznek a tulajdonosok kezére való szétosztása...

Ettől az időtől kezdve úgy eltűnt a nagybarom meg a szilajmènes, mintha csak a szél hordta volna el; s velük együtt feledésbe ment a híres-neves páskumán megmaradt barmot a kurtagulyások vállalták terelgetésre...

A puszta, amit a nagy költő is annyiszor megénekelte – mint születése helyét, a szép Kiskunságot – Dunavecstől Alpárig, vagyis a Dunától a Tiszáig – északnak Kunszentmiklósig, Nagykőrösig –, délen meg a kiskunhalasi határral szomszédos Bács-Bodrog vármegyéig feküdt meg a rónát...

De a költő szülőföldje – a kiskunsági puszta – ma már csak emléke a múltnak és nem puszta többé... Nem gazdag legelő göbolyókkal, cserénnyel, ütöt-kopott vén csárdával, árván merengő kútágással, sárga homokdombokkal, száguldó betyárral, hanem eke alá vett népes terület, szántóföldekkel, szőlőkkel és virágzó falvak sokaságával, mióta a hatvanas esztendők elején fölöstötták...

*

Megállok a Sashalom tetején... Napelenzőnek tartom a kezem... És visszarengve a ködbevesző időt, megijeleníttem a múltakat...

A nagy magyar pusztát Kecskemét, Félegyháza, Kunszentmiklós és Kiskunhalas városok óriási határainak öszeeső területe képezte... Miért is elég ezek közül a határok közül csak egynek is a költő korabeli jellegzetességét föltárni, hogy az olvasó előtt megelevenedjék a csak sejtett puszta fogalmának minden sajátossága...

A kiskunhalasi határ 1600 négyszögkilométer... Amely óriási terület nagyjából négyszöget képez... S ebből a területről hozzávetőleg 1200 négyszögkilométer volt a pusztalegelő, ahol a közbirtokosság vadbarma füvelt, a pásztorokon kívül embert nem ösmerve...

Maga a legelőtenger homoktorlaszos, buckás, bokorerdős, hepehupás terület volt – út, tanya, élet s a kultúrának legkisebb nyoma nélkül... Csak itt-ott állt rajta egy-egy itatókút elmélázó

gémje, vagy ahol utat ért, pusztai csárdának fehérle kéménye...

Nyomasztóan rémes, szinte fojtogatóan fölséges volt ez az irtózatos hallgatású mélabús puszta... Ahol a távolról jövő ostorkongás, a gulyanyáj bánatos kolompja vagy a harangos kanca síró csengője még sűrűbbé tette a ködként megfekvő sivatagi csöndet...

*

A kunhalasi pusztán 1600 szarvasmarhából állott a nagybarom; 1000 darabból az ökörscorda; 1000 darabból a tehéncorda... S volt ezenkívül szűzgyulya és egy szilaj meg kezesmènes – a számtalan juhnyáját nem is számolva...

A nagybarom a határ nyugati részét – Zsana, Kőkút, meg Balota pusztákat járta Csongrád felől; a ménese meg északon Bodoglár meg Bogárzó pusztát Kiskunmajsza felől, illetve a kezesmènes a gyüdi síkot meg Pirtót...

Juhnyáját gulya- vagy méneslegelőn füveltetni nem lehetett, mert birka után nem szívesen legel más jószág...

Leghíresebb volt a zsanai cserény, ahol a nagybarom, meg a szilajmènes fölött 1837-től 1860-ig Buhin Mihály számadó tartott rendet...

A puszta...

A kecskemét-kunsági puszta... Vadsága... Távolba merengő tornyai... Az alföld és a puszta... A délibábos róna... Talaja, klímája, növényzete és állatvilága... A magaslatok és állások... A som, kőkény, galagonya, kecskerágó, koca és a boróka... A kunsági eső... A bercel, serevény, cihérés, sügej és a bokorerdő... A földosztás következményei... Ezeréves emlék... Orgovány, Tázlár, Bócsa, Kötöny, Harka, Zsombó, Kömpücz, Ötömös, Köncsög, Baracs... A vadkörtefák... Márványtörmelékek... A puszta, mint a népek országútja... Eltemetett világcsodák... A kecskemét-kunsági pásztorok Rákos mezején... Ruházatuk és fölsze-relésük... A szálas kiskunok... Szagatják a barmot... A csikószakajtás, a marhaszalajtás és a birkaelhajtás... Bugac felől három idegen csikós... Hátszlólopás... Akiket agyonverték... A marhaszalajtás huncutságai... Pásztorok, ha találkoznak... A pusztai csárdák: Ürgedöglesztő, Csingilingi, Börbény, Lengedi, Pipagyújtó... Galambbogyó Zsófi... A maszlag... Lacikonyhák, csali menyecskék... Elhelyezkedés a Lacikonyhában... A betyárok a Lacikonyhában... Juhászverekedés a Dübörgőben... Ménésnyírás... Szakácstudomány... Száki János halála...

A kecskemét-kunsági puszta, a nagy költő idején még teljes valóságában mutatkozott... A szilaj nótákat füttyörésző szelek, a nomád életet folytató pásztorok s a lován bitangoló betyáron kívül más emberfia nem igen háborgatta...

A távol ködében merengő tornyok – Kecskemét, Félegyháza, Halas, Szentmiklós tornyai – olybá tűntek föl homokos szélén, mint fehérre festett óriási oszlopok, melyek a csönd birodalmának határait jelzik...

*

Ami a talajalakulatát illeti, nem valószínű, hogy alföld a puszta... S a nagy költő korában nem is ezt a területet nevezték Alföldnek, hanem a Kiskőröstől a Duna felé és északnak eső délibábos rónát...

A pusztán nem volt virágos rét, hosszúlábú gölya... A puszta hepehupás dombvidék volt – némelyek szerint a Mátra nyúlványa – és egészen más klíma, folytonos szárazság, gyakori orkányszerű viharok, megkülönböztetett flóra és állatvilág és embereinek sajátossága jellemezte...

Ma már minden másképp van... A homokbuckákat, torlaszokat, a hallgatag mély völgyeket eke alá fogták, s a talajszínt elegyentették... Eltűnt a vidék hullámos jellege... De még ma is uralkodnak rajta büszke halmok, melyek fenn hirdetik, hogy a puszta nem volt síkföld, hanem dombvidék... Ilyen magaslatok a halasi Kakashegy (145 m), az izsáki Bikatorok (140 m), a tolvajosi Lóállás (131 m), a kecskeméti Daruhalom és a fülöpészállási Strázsashegy...

De más is bizonyítja, hogy a nagy magyar puszta nem alföld: a növényzete... Som, kőkény, galagonya, kecskerágó, koca, boróka csak itt terem... A kiskőrös kalocsai rónán hiába keresi a szem – nincs...

A klímája is más a pusztának... Mivel a mocsara, ami a légköri csapadékot vonzaná, nincs... Ezért a nyár képtelenül heves, harmat nincs, s a nyári eső teljesen kimarad... A felhők átrobognak rajta, homokot zúdító szilaj szélvesszel s ennek az eső nélküli, viharos borulatnak kunsági eső a neve a pusztában...

Nedvességet csak télen kap... Hőalakjában... S ezzel tengődik egész éven át – ezért sínylődik benne a kapásnövény...

Régen a pusztában sok volt az erdő... A kisebb-nagyobb bercel, serevény, cihérés, sügej és bokorerdő... A völgyekben... Nagyszerűen fejlődtek, lobosodtak az akác, a jegenye, a nyár, meg a fűz, –

s ezek a völgyek igen tápláló salátás legelőt is nyújtottak... Úgyszintén a szél nyomása alatt folyton haladó buckák is, mert ezeknek csak az oldaluk volt kopár, ahonnan a széljárás fölfelé sodorta a homokot...

Mindez már eltűnt... Erdő, legelő, dombhát és völgykatlan... Fölszántották... De máris kitűnt, hogy a pusztá fölosztása – a legelők föltörése és az erdők kiirtása nem volt Istennek tetsző dolog, mert a szelek játékvá tett hitvány homok csak kolduskenyeret terem a gazdának...

*

A magyar pusztá ezeréves emlék... Orgovány, Tázlár, Bócsa, Kötöny, Harka, Borbény, Zsombó, Kömpöc, Ötömös, Köncsög, Baracs, – valamennyi még a honfoglalás idejéből származó magyar szó – magyar név – azoknak a vitézeknek a neve, akiknek a táját a honfoglalás után nyújtották...

A halmokhoz... és az erdőkhöz, s a

matuzsálemi kort ért fákhöz babonás mesék és emlékek fűződnek... De nem a közelebb fekvő török időkből, nem is a tatárjárásból, hanem abból a régi világból még, mikor Hadurat tiszteltük és a vadkörtefák árnyékában imádkoztunk...

Valami csodálatos hatásúak, valami tiszteletet parancsolók azok az ezeréves bócsai kocafák!... Sok helyes a vetés közepén állanak, a gazdálkodás kimondhatatlan kárára, de nem akad merész kéz, amely őket onnét eltávolítaná... Még ha kiszáradnak, se bántják... S fekete, kopasz ágaikkal talán még döbbenetesebb emlékek, mint lombozatukban...

Vannak itt aztán olyan emlékek is, amelyek az idők végtelen távolságáról regélnek... Arról a ködös hajdankorról, melynek bűvös határát még nem lépte át a történetíró; Faragó József bócsai birtokán márványtörmelék födi a szántót...

Természetszerűnek látszik, a népek országútján, a pusztában valamikor ha-

talmas erődítményeket, kapukat, városokat építettek – mint Ázsiában Ninivét, Babilont, Persepolit, a Tigris és az Eufrates közén – amit a Faragó József birtokán található márványtömbök kétséget kizárólag bizonyítanak...

Meg kellene ásni a magaslatokat... Elsősorban az izsáki Bikatorkot, aztán a Lóállást, amelyek nem haladó dombok, mint egyébként a buckák, hanem szilárd fundamentum tartja egyhelyt őket...

A koronázás után Ferenc József látni kívánta a kecskemét-kunsági pusztá pásztorait... El is következtek. Halasról például az elejéből harminchatan... Lefánti István számadógulyás, Párika Béni feleszámadó, Német Buhin Mihály ökörcsordás, Biró Mihály, Bazsa János számadók, Ráczy Nagy István, Baka János öregbojtárok..."

Remélem, tanulságos!

Üdvözlettel:

Reményfy László
ny. erdőmérnök

Reflexió a „Székfoglalóra”

Amikor elolvastam az Erdészeti Lapok decemberi számában a „Székfoglaló” töredékét, levegő után kapkodtam, mert nem akartam elhinni, hogy az MTA Biológiai Szakosztály tagjának székfoglaló beszédében ilyesmi elhangozhassék. Minthogy a 2007. januári számban erre választ nem találtam, megpróbálok erre reflektálni. A megjegyzéseket öt pontba foglaltam.

1. A székfoglaló előadásában megállapítja, hogy a kopárok a legértékesebb termőhelyek, holott ezek nemzetgazdasági szempontból értéktelenek. Az erdészet évszázadokon át (XVIII-XX. sz.) ezek beerdősítését jutalmazta. Sok esetben még termőföldet is kellett a helyszínre vinni, hogy az erdősítés eredményes legyen. A kopárokon található gyér lágyszárúak botanikailag talán érdekesek lehetnek, és azok egy kis területen történő meghagyása a természetvédők és a botanikusok érdeklődését, kutatásait talán kielégíthetik, viszont az ezeken sok költséggel és fáradsággal létesített erdők a csapadékelfolyás mérséklésén kívül az asszimiláción, a légtisztításon és az egészségvédelmen át, az erdő minden funkcióját betöltik.

2. A futóhomok is kopárságnak tekinthető. Ez is a legértékesebb termőhely? A futóhomok erdősítéssel történő megköntése az Alföldön a (morbus hungaricus) tüdőbaj csökkenéséhez hathatósan hozzájárult. Az ilyen területen végzett homokfásítást – az előadó szerint – fel kell szá-

molni, mert gazdaságtalan. (Egyszerre felmerült a gazdaságosság kérdése!) Hogy a futóhomok újra felszabaduljon és károsító hatását újra kifejthesse!

3. A székfoglalóban az előadó önelégséggel vádolja az erdészeket azért, hogy az ország erdősültségét „a 13%-ról a 19%-ra” emelték. Ő ezt szégyennek tekinti, mert a létesült erdősítéseknek – szerinte – csak 6%-a erdő, a többi csak „ültetvény”. Ezért kérdem: megvizsgálta-e, hogy milyen talajokon történt az erdősítés, hogy ezt ki merete jelenteni, és megállapította-e, hogy az erdősített területek kiknek a tulajdonai? Ha a tulajdonos gazdálkodó, úgy csak akkor kötelezhető hosszú vágásfordulóú erdőtelepítésre – annak megfelelő termőhelyére –, ha a gyorsan és a lassan növekvő fajok vágásérettségéig felmerülő költségkülönbözetet az állam megtéríti. Addig ennek végrehajtására nem kötelezhető, és ha kötelezően előírják, a tulajdona végrehajtását megtagadhatja.

4. A székfoglaló azon javaslatát, hogy „az erdőt, az ültetvényt és a vadászatot egymástól elválasztva külön kell kezelni”; elfogadhatatlannak tartjuk. Hogy ezt egyáltalán hogyan képzele, javaslattal nem él. Az őshonos és a meghonosodott (idegen) fajokból álló (természetszerű és kultúrültetvény) erdők fatermesükkel és egyéb (biotikus) szolgáltatásukkal a társadalmat szolgálják, ezekben az

erdőkezelési eljárások közel azonosak, legfeljebb a vágásérettségi kor különbözik. Az erdőgazdasági üzemtervek ezeket tekintetbe veszik, így lehetővé válik az őshonos állományok túltartása, értékelése. Ha a természetes (őshonos) és a kultúrerdőket külön kezelnek, úgy az előbb említett előny nem volna biztosítható. A természetvédelemnek tudomásul kell vennie a nemzetgazdaság faigényét, tehát azt, hogy az erdő egyik fő rendeltetése a szükséges ipari- és tűzifa biztosítása, ami miatt intézkedéseit némileg vissza kell fognia.

5. Végül néhány szót a vadgazdálkodásnak az erdőgazdálkodástól történő elválasztásáról. Köztudott, hogy a nagyvad élőhelye az erdő, vagyis az erdő és a vad életközösséget alkotnak. Az erdő vadeltartó képességének (vadtüro képesség) megállapítása az erdő- és a vadgazdaság, valamint az erdőfelügyelőség közös feladata volt, amelyet a vadászati üzemtervek a vadlétszámnak megfelelően szabályoztak (a vadkilövés), amely az erdei- és a mezőgazdasági vadkárok csökkenését eredményezi.

A fentiek igazolják, hogy az erdőgazdálkodás és a vadgazdálkodás egymástól való elválasztása ésszerűtlen és szakszerűtlen gondolat.

Sajnálatos, hogy ilyen megnyilatkozások az erdészet és a természetvédelem kívánatos és javuló együttműködését akadályozzák.

Dr. Kollwenz Ödön
rubindiplomás erdőmérnök